

svědectví v podobě bohatých hrobů, vybavených mimo jiné šperky spojovanými s tzv. velkomoravským horizontem (konec 9. – polovina 10. století). Spolu s existencí dvorce v jihozápadní části opevněného prostoru, který zanikl rovněž někdy okolo roku 935, indikují bohaté přílohy, tvrdí autorka, přítomnost elit. Spytihněvem vystavěná rotunda se v původní podobě nedochovala, byť tvoří základ dodnes stojící stavby – kostel byl ještě během doby knížecí, avšak po zániku hradu přestavěn. Na náročnost celého podniku ukazuje použití opuky, jež musela být na Budeč dovážena.

Zánik prvního valu spolu s nálezem hromadného hrobu autorka předatovává spíše na přelom druhé a třetí třetiny 10. století. (Pozoruhodné je, že k ubitým mužům byly zřejmě dodatečně a po delší dobu pohřbívány ženy a děti.) Někdy ve stejné době měl zaniknout i dvorec. Hrad jako takový ovšem nezánikl a opevnění bylo ještě ve druhé třetině 10. století obnoveno. Zároveň byl vystavěn i druhý kostel, zasvěcený Panně Marii, kolem něž se také začalo nově pohřbívát. Existenci údajného druhého dvorce, jenž měl zaujímat zhruba stejnou plochu jako dvorec předchozí, autorka přesvědčivě vyvrátila již před časem. Za povšimnutí však stojí doklady řemeslné výroby. Význam hradu po mém soudu dokládá i třetí fáze opevnění, jež je zdaleka nejmohutnější a dá se datovat jen velmi přibližně do druhé poloviny 10. a na počátek 11. století. Záhy poté je však hrad i místní osídlení opuštěno.

I když je shrnutí základních informací o samotné Budči užitečné, rád bych zdůraznil zejména ty pasáže, které pojednávají o osadách vně budečských hradeb, neboť přes cenná dílčí zjištění toho dosud víme o provázanosti našich raně středověkých hradů s jejich zázemím velmi málo. Přehledná mapa zachycuje dokonce sedm archeologicky doložených sídlištních koncentrací (být doklady povrchovými sběry zřejmě nebudou tak jednoznačné) v okruhu jednoho kilometru od středu hradu, k nimž lze připojit minimálně devět dalších sídlištních koncentrací do pěti kilometrů od hradu. Neméně důležité jsou i hrobové nálezy, jež prokazují přítomnost elit mimo centra, jak na ni v souvislosti s Velkou Moravou nedávno upozornil Ivo Štefan.

Knihy Andrey Bartoškové sice nenabízí odborníkům zcela nové informace, avšak představuje jejich užitečné, srozumitelné a čtivé shrnutí, jež zřejmě osloví i širší okruh odborníků, případně zájemců o historii. Doufejme, že následující knihy z této nové řady budou v nastoleném trendu pokračovat.

DAVID KALHOUS

Ivana BOHÁČOVÁ – Gabriela BLAŽKOVÁ, *Pohřebiště na Loretánském náměstí v Praze-Hradčanech. Archeologický výzkum Ivana Borkovského a jeho výsledky. Díl 1: Textová část; Díl 2: Dokumentace*, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2011

348 + 312 s., ISBN 978-80-87365-30-4; 978-80-87365-31-1

Jedno z citlivých míst archeologie představuje zpracování rozsáhlých výzkumů. Je přiznačné, že největší výzkumy, mnohdy na klíčových lokalitách, čekají na své vyhodnocení i desítky let; není výjimkou, že autor výzkumu jej z různých důvodů nezpracuje během svého života vůbec. Nálezy i dokumentace pak stárnou nejen fyzicky, ale i morálně, a ve značném množství případů již dodatečně zpracování není vůbec možné, anebo vynaložená námaha není adekvátní výsledku. Pro úspěšné zvládnutí takového úkolu je v první řadě klíčová kvalitní terénní dokumentace a důsledná evidence nálezů.

Jedním z badatelů, jehož dokumentace byla vždy na velmi vysoké úrovni, byl Ivan Borkovský (1897–1976). Tento průkopník archeologie středověku se v roce 1943 stal po Karlu Guthovi, jemuž dělal od roku 1926 asistenta, vedoucím archeologického výzkumu Pražského hradu. Borkovského dokumentace představuje natolik cenný pramen pro poznání jím zkoumaných lokalit, že bylo přistoupeno k jejímu kritickému přezkoumání a vydání. Po důkladném vyhodnocení nejstarší církevní architektury Pražského hradu (2000) obrátili pracovníci Archeologického ústavu AV ČR v Praze pozornost k lokalitě poněkud méně známé, ovšem nikoliv méně významné – pohřebiště na Loretánském náměstí.

Archeologický výzkum zde probíhal v letech 1934–1935 a bylo při něm odkryto více než 598 hrobů (nepočítaje v to množství rozptýlených kosterních pozůstatků), základy barokní kaple sv. Matouše a řada sídlištních objektů. Nejstarší etapu pohřbívání představuje ojedinělý žárový hrob, náležející časně slovanskému období, a několik keramických zlomků, které snad mohou indikovat existenci dalších stejně starých hrobů. Hlavní etapa pohřbívání začíná ve druhé polovině 11. století – nejstarší hroby jsou datovány denáry Vratislava II. a ojediněle porušují některé starší hroby. Jednalo se o řadové pohřebiště s přibližně 15 řadami a cca 15–20 hroby na řadu. Postupně rostl počet superpozicí jednotlivých hrobů a pozvolna se

řadové pohřebiště proměnilo v etažový hřbitov vrcholného středověku až raného novověku. Závěrečný horizont raně novověkého hřbitova je datován několika hroby s mincemi (včetně hrobu s mincem v textilním váčku, datovaném po roce 1574).

Poměrně složitá, nicméně velmi důležitá je otázka případné kontinuity raně středověkého pohřebiště s vrcholně středověkým až raně novověkým hřbitovem. Kontinuitě nasvědčují některé hroby s inventářem z druhé poloviny 13. až 15. století; naproti tomu výskyt mladší mladohradištní a vrcholně středověké keramiky v zásypech hrobů svědčí spíše o sídelních aktivitách, které se zde odehrávaly mezi oběma chronologickými horizonty. Jednu z těchto aktivit zastupuje objekt označený Borkovským jako žároviště, dnes interpretovaný jako pracoviště kováře, a spadající přesně do přechodového období. Interpretovat jej můžeme jako dočasné nahrazení pohřbívání sídlištní aktivitou, stejně jako prostorovým omezením staršího pohřebiště spojeným s rozvojem sídelních aktivit nebo konkrétními pyrotechnologickými aktivitami, které mohou souviset i s kultovním využíváním plochy. Podobně nelze vyloučit i jistý hiát mezi pohřbíváním vrcholného středověku a raného novověku.

K dalším významným nálezům patří indicie naznačující možnou přítomnost sakrální stavby. Nejstarší hroby na pohřebišti vymezují prázdnou plochu přibližně oválného tvaru o rozměrech cca 5 x 12 m. V sousedství této plochy byla zjištěna největší hustota pohřbů, včetně hrobu kněze, pohřbeného s kalichem a paténou, nebo několika hrobů žen, zemřelých při (nebo krátce po) porodu. Prostor se navíc nachází v dominantní poloze celého areálu. Uprostřed této plochy byly nalezeny stopy zděné konstrukce, označené Borkovským jako „stavba s apsidou“. Jednalo se o podezdívku vylitou maltou, bez dochovaného obvodového zdiva. Předběžně byla autorem výzkumu datována do vrcholného středověku až novověku. Interpretaci zásadním způsobem komplikuje skutečnost, že dochovaná dokumentace k tomuto objektu je značně torzovitá a nejednoznačná. K samotnému objektu se dnes nedá říci nic určitého, celková situace jej však umožňuje interpretovat jako nedochovanou sakrální stavbu. Poslední etapu pohřbívání představuje skupina novověkých hrobů s „nepietním“ uložením, které jsou hypoteticky určeny jako hroby popravených. Spojují se s předpokládaným popravištěm, jež se v prostoru Loretánského náměstí nacházelo v 15. a 16. století.

Publikace je rozdělena do tří svazků. První díl obsahuje obecné úvodní kapitoly věnované

geomorfologii a historii lokality, popisu archeologického výzkumu včetně podrobného přiblížení dochované dokumentace a celkové vyhodnocení výzkumu. Druhá, rozsáhlejší část prvního dílu pak přináší podrobný katalog nalezených hrobů s popisem nálezů a schematickou dokumentací, převzatou z deníků a náčrtků. Druhý svazek je věnován edici dochované dokumentace. Obsahuje zmenšenou kopii celkového plánu výzkumu, upravenou kopii téhož plánu s vyznačenými sektory a detailní zvětšeniny jednotlivých sektorů. Následuje 256 dochovaných terénních fotografií, faksimile terénních skic, dochovaného terénního deníku, výběr z další dokumentace a komentovaná faksimile přírůstkového seznamu archeologických nálezů. V závěrečné části druhého dílu se nachází nově provedená kresebná dokumentace nálezového fondu. Samostatnou přílohou (svazek 3) je plánová dokumentace na volných listech – především celkový plán výzkumu v měřítku 1 : 100, řezy a upravené i revidované plány jednotlivých sektorů výzkumu.

Předložená publikace je především důslednou kritickou edicí dochovaného pramenného materiálu k vývoji pohřbívání na Loretánském náměstí, a lze ji tak chápat jako první krok na cestě k poznání významného areálu v sousedství Pražského hradu. K řadě otázek se bude třeba ještě vracet v hlouběji zaměřených studiích, mnohé bylo zatím zcela ponecháno stranou (sídlištní objekty, základy měšťanských domů ze 16. století, kaple sv. Matouše a její stavební vývoj). Vyhodnocení vlastního pohřebiště navíc komplikuje i absence antropologického vyhodnocení hrobů. Existuje sice antropologický posudek zpracovaný J. Beckerem, ten však nebyl zpřístupněn k dalšímu využití, což bez dalšího komentáře naznačuje poněkud zvláštní vztahy mezi badateli.

Na závěr hodnocení publikace si nelze odpustit obecnější zamyšlení. Uvědomíme-li si množství práce a obtíží, které jsou spojeny s vyhodnocením Borkovského výzkumu, musíme si připomenout i desítky, stovky až tisíce dalších nezpracovaných výzkumů, a to od předválečných let až do současnosti. Předkládaná práce dobře poukazuje na všechny problémy spojené s dodatečným zpracováním výzkumů, zejména pokud se jich už nemůže účastnit jejich autor. Měla by se proto stát mementem všem současným archeologům – zpracováním a publikováním výzkumů je stále jen mizivé množství.

MARTIN ČECHURA